

O'ZBEKISTONDA TAKAFUL SUG'URTA BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Alimov Sherzod

Termiz davlat universiteti

ORCID: 0009-0003-8669-1833

alimovsherzod0074@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston moliya bozorida islomiy sug'urta- takaful tizimini joriy etish va rivojlantirishning obyektiv zaruriyatlari hamda istiqbollari tadqiq etilgan. Mamlakatimizda aholining va tadbirkorlik subyektlarining diniy qarashlari tufayli an'anaviy sug'urtadan foydalanmaslik holatlari tahlil qilinib, takaful modelining iqtisodiy-huquqiy afzalliklari ochib berilgan. Shuningdek, raqamli transformatsiya sharoitida mobil ilovalar va FinTech (fintex) yechimlarning takaful bozorini shakllantirish hamda aholi xabardorligini oshirishdagi o'rni ilmiy gipotezalar asosida asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: takaful, islomiy moliya, tabarru, an'anaviy sug'urta, FinTech, mobil ilovalar, raqamli transformatsiya, gipoteza.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ТАКАФУЛ-СТРАХОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ

Алимов Шерзод

Термезский государственный университет

Аннотация. В статье исследованы объективные необходимости и перспективы внедрения и развития исламского страхования системы такафул на финансовом рынке Узбекистана. Проанализированы случаи отказа населения и субъектов предпринимательства от традиционного страхования ввиду их религиозных взглядов, раскрыты экономико-правовые преимущества модели такафул. Кроме того, в условиях цифровой трансформации на основе научных гипотез обоснована роль мобильных приложений и FinTech (финтех) решений в формировании рынка такафул и повышении осведомленности населения.

Ключевые слова: такафул, исламские финансы, табарру, традиционное страхование, FinTech, мобильные приложения, цифровая трансформация, гипотеза.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE TAKAFUL INSURANCE MARKET IN UZBEKISTAN

Alimov Sherzod

Termez State University

Abstract. The article investigates the objective necessities and prospects of introducing and developing Islamic insurance the takaful system in the financial market of Uzbekistan. It analyzes instances where the population and business entities abstain from traditional insurance due to religious beliefs, highlighting the economic and legal advantages of the takaful model. Furthermore, within the context of digital transformation, the role of mobile applications and FinTech solutions in shaping the takaful market and enhancing public awareness is substantiated on the basis of scientific hypotheses.

Keywords: takaful, Islamic finance, tabarru, traditional insurance, FinTech, mobile applications, digital transformation, hypothesis.

Kirish.

Bugungi kunda O'zbekiston iqtisodiyotining strategik tarmoqlaridan biri bo'lgan sug'urta bozorida dinamik o'sish kuzatilmoqda. Biroq, mamlakat aholisining mutlaq ko'pchiligi islom diniga e'tiqod qilishini inobatga olsak, sug'urta xizmatlarining bozordagi kirib borish darajasi hamon pastligicha qolmoqda. Bunga asosiy sabab - an'anaviy sug'urta shartnomalarida shariat qonunlariga zid bo'lgan garar (noaniqlik), maysir (qimor elementlari) va ribo (sudxo'rlik) (Alimov, 2026) elementlarining mavjudligidir.

O'zbekiston Respublikasining uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta'minlash va investitsiya faolligini oshirish uchun islomiy moliya mahsulotlarini, xususan, takaful (islomiy sug'urta) tizimini joriy etish dolzarb hisoblanadi. Takaful – bu o'zaro hamjihatlik va kooperativ yordamga asoslangan tizim bo'lib, u moliya bozoriga yangi investitsiya oqimlarini jalb qilishning quvvatli drayveri hisoblanadi.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot Dasturi (BMTTD) O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi bilan hamkorlikda "Takaful sug'urta tizimiga umumiy qarash va uni O'zbekiston Respublikasida joriy etish bo'yicha tavsiyalar" mavzusida davra suhbatini o'tkazdi¹. Davra suhbatini 2024 yilning 6 dekabrda Toshkent shahrida Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, Islom taraqqiyot banki, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi, O'zbekiston musulmonlari diniy boshqarmasi, O'zbekiston Respublikasi Din ishlari bo'yicha qo'mita va boshqa davlat va xususiy sektor vakillaridan iborat jami 40 dan ortiq mutaxassislar ishtirokida bo'lib o'tdi.

2024-yil dekabr oyidagi ushbu tadbir O'zbekistonda an'anaviy sug'urta bilan bir qatorda, muqobil moliya bozorini shakllantirish bo'yicha amaliy qadamlar tashlanganini tasdiqlaydi. Takaful tizimining joriy etilishi:

- shu paytgacha diniy qarashlari tufayli an'anaviy sug'urtadan foydalanmay kelayotgan aholi va tadbirkorlar qatlamini moliya tizimiga jalb qiladi.
- mamlakat iqtisodiyotiga yangi investitsiyalar oqimini (shu jumladan, Islom taraqqiyot banki va xorijiy islomiy fondlar mablag'larini) olib kirishga xizmat qiladi.

Ushbu uchrashuv O'zbekistonda Takaful tizimining huquqiy va amaliy poydevorini yaratish, xalqaro tajriba asosida milliy tavsiyalarni shakllantirish yo'lidagi eng muhim rasmiy qadamlardan biri bo'lgan.

Adabiyotlar sharhi.

O'zbekistonda takaful sug'urta bozori rivojlanishi va ularning iqtisodiy-huquqiy asoslari dunyo olimlari hamda iqtisodchilari tomonidan keng o'rganishlar olib borilgan. Adabiyotlar tahlili asosan takaful bozorining shariat tamoyillariga mosligi, risklarni boshqarish samaradorligi va an'anaviy sug'urtadan farqlariga qaratilgan.

Zamonaviy islom iqtisodchilari va huquqshunoslaridan Muhammad Ayub (2015) takafulni shunchaki an'anaviy sug'urtaning muqobili emas, balki ijtimoiy birdamlik va o'zaro yordam (takaful va ta'avun) tamoyillariga asoslangan mutlaqo bo'lakcha tizim deb hisoblaydi. Uning fikricha, takafulning rivojlanishi uchun uning modellarini (Muzoraba, Vakala va gibrid modellar) to'g'ri qo'llash va mijozlar bilan munosabatlarda shaffoflikni ta'minlash shart. Tizim rivojlanishi xavf-xatarlarni boshqarish samaradorligiga bog'liq. Bizningcha fikrimcha, professor Muhammad Ayubning takaful tizimini shunchaki an'anaviy sug'urtaning muqobili emas, balki ijtimoiy-axloqiy tamoyillarga asoslangan mustaqil iqtisodiy institut sifatidagi talqini juda o'rinli va fundamental ahamiyatga ega. M. Ayub tizim rivojini xavf-xatarlarni samarali boshqarishga bog'laydi, bu esa eng og'riqli nuqtadir. Takaful fondi an'anaviy fondlardan farqli o'laroq, defitsit holatiga tushganda, aksiyadorlar zudlik bilan tijoriy kredit ololmaydilar, balki operator ularga foizsiz qarz (Qard al-Hasan) berishi kerak bo'ladi. Bu esa kompaniyaning o'z likvidligiga ham zarba beradi. Demak, takafulni rivojlantirish uchun

¹ United Nations Development Programmening <https://www.undp.org/uz/uzbekistan/press-releases/bmt-taraqqiyot-dasturi-takaful-sugurtasi-uchun-yangi-imkoniyatlar-ochmoqda> saytidan olingan.

andarrayting xavfni baholash sifati an'anaviy sug'urtadagidan ham kuchliroq bo'lishi talab etiladi.

Ya'na bir iqtisodchi olimlardan Laura Maria Franciosi takaful korxonalarining barqaror rivojlanishini tahlil qiladi. Uning fikricha, takafulning an'anaviy sug'urtaga nisbatan raqobatbardoshligini oshirish uchun faqatgina "halollik" brendiga tayanib qolmasdan, texnologik innovatsiyalar (InsurTech) va operatsion xarajatlarni kamaytirish choralari ko'rish zarur. Bizning fikrimizcha, Franciosining (2025) takaful kompaniyalari faqatgina "halollik" shariatga muvofiqlik brendiga tayanib qolmasligi, balki bozor iqtisodiyoti qonuniyatlariga ko'ra raqobatbardosh bo'lishi kerakligi haqidagi xulosasi mutlaqo to'g'ri va strategik ahamiyatga ega. Franciosining (2025) yondashuvi O'zbekiston sug'urta bozorida takafulni joriy etish bosqichida muhim dars bo'la oladi. Tizim muvaffaqiyati nafaqat uning shariat qoidalariga mosligida, balki raqamli platformalar (InsurTech) orqali an'anaviy sug'urta kompaniyalari bilan xizmat sifati va narx bo'yicha tengma-teng raqobat qila olishida namoyon bo'ladi. Milliy amaliyotda milliy o'ziga xoslik va raqamli innovatsiyalar bir-biridan naf ko'rishini yaratish strategik zaruriyatdir.

Mahalliy tadqiqotchi Soliyev Dilmurod Jamolovichning (2026) ta'kidlashicha, O'zbekistonda takaful sug'urtasini rivojlantirish aholining katta qismida mavjud bo'lgan diniy qarashlar tufayli an'anaviy sug'urtaga bo'lgan ishonchsizlikni bartaraf etishga va sug'urta bozorining umumiy hajmini kamida 20-30% ga oshirishga xizmat qiladi. Buning uchun birinchi navbatda Soliq kodeksi va "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi qonun hujjatlariga islom moliya oynasini ochish bo'yicha o'zgartirishlar kiritish kerak. Bizning fikrimizcha takaful tizimining joriy etilishi sug'urtaga mutlaqo qiziqmayotgan yoki undan qochayotgan passiv qatlamni iqtisodiy jarayonlarga jalb qiladi. Prognoz qilinayotgan 20-30%lik o'sish shunchaki mavjud mijozlarning qayta taqsimlanishi hisobiga emas, balki bozorga yangi kapital va yangi ishtirokchilar kirib kelishi hisobiga shakllanadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda tizimli yondashuv, qiyosiy iqtisodiy tahlil hamda empirik gipotezalarni shakllantirish metodlaridan foydalanildi. Mamlakatimizda takaful bozorini shakllantirishda aholining raqamli savodxonligi va smartfonlardan foydalanish dinamikasini hisobga olgan holda, quyidagi ilmiy gipoteza ilgari surildi va tahlil qilindi:

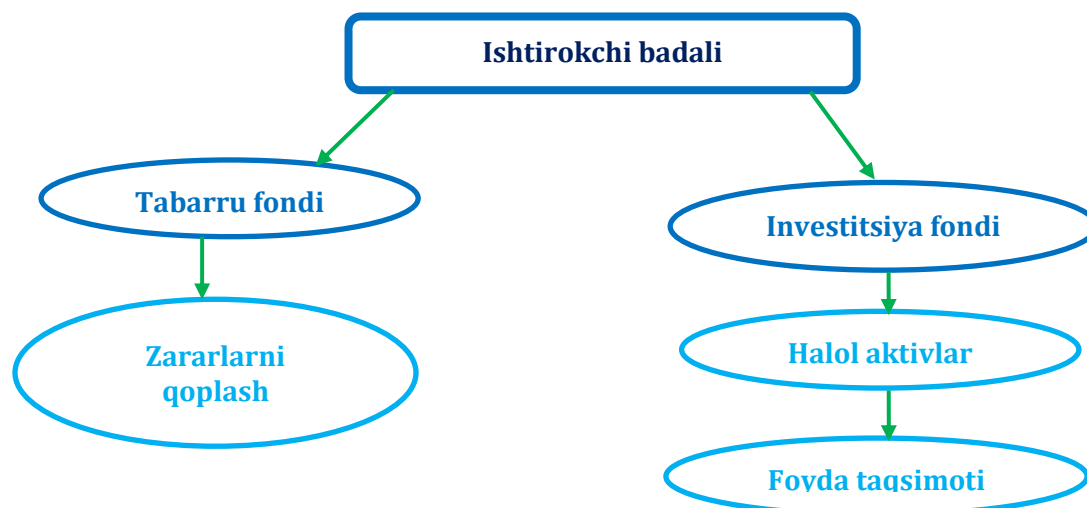
Ixtisoslashtirilgan mobil ilovalardan foydalanish O'zbekiston aholisi orasida takaful tizimi haqidagi bilim, tushuncha va xabardorlik darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

O'zbekistonda raqamli moliya infratuzilmasi, xususan, E-polis (elektron sug'urta polislari) tizimining muvaffaqiyatli joriy etilgani "Raqamli Takaful" modelini ishga tushirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Zamonaviy takaful modelining o'ziga xosligi shundaki, operator kompaniyalar mijozlardan riskni sotib olmaydilar, balki ularni birlashtiruvchi platforma vazifasini bajaradilar. Aholi va biznes subyektlari o'rtasida o'tkazilgan dastlabki so'rovlar shuni ko'rsatadiki, takaful tizimi joriy etilsa, an'anaviy sug'urtadan umuman foydalanmaydigan aholining qariyb 40-50 foizi ushbu xizmatlarni qabul qilishga tayyor.

Takaful fondlarining bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lgan tizimi 2 ga bo'linadi: Tabarru va investitsiya fondi. Tabarru fondi ishtirokchilarning badallari hisobidan shakllanib, faqat ziyon ko'rgan a'zolarga yordam berishga sarflanadi. Investitsiya fondi bo'sh turgan mablag'lar faqat shariat ruxsat bergan halol aktivlarga (masalan, Sukuk obligatsiyalari, real sektor loyihalari) yo'naltiriladi.

1-rasm. Takaful fondlari

Manba: muallif ishlanmasi.

H4 gipotezasini qo'llab-quvvatlagan holda, fintex integratsiyasi operatorlarga operatsion xarajatlarni kamaytirish imkonini beradi. Mobil ilovalar orqali qisqa, interaktiv e-learning modullari, infografikalar va videolar yordamida murakkab takaful mexanizmlari iste'molchiga sodda tilda tushuntirilganda, tizimga bo'lgan ishonch keskin ortadi.

Tadqiqot doirasida mamlakatimizda mazkur bozorni shakllantirishdagi quyidagi tizimli muammolar aniqlandi:

- Normativ-huquqiy bazaning mukammal emasligi. Sug'urta to'g'risidagi qonunchilikda islomiy sug'urta terminologiyasi, soliqqa tortish prinsiplari (masalan, dualistik fondlarni buxgalteriya hisobida yuritish) va o'zaro sug'urta jamiyatlarining huquqiy maqomi to'liq aks etmagan.
- Moliyaviy instrumentlar tanqisligi. Takaful fondlarining investitsiya qismini joylashtirish uchun milliy moliya bozorida islomiy qimmatli qog'ozlar (Sukuk) va shariatga mos keluvchi investitsiya fondlarining mavjud emasligi.
- Kadrlar yetishmovchiligi. Sug'urta ishini ham, islom huquqi (fiqh al-muamalat) qoidalarini ham birdek tushunadigan professional anderrayter va mutaxassislarning kamligi.

Xulosa va takliflar.

O'zbekistonda takaful sug'urta bozorini muvaffaqiyatli rivojlantirish iqtisodiyotga uzoq muddatli va barqaror investitsiyalarni jalb qilishning muhim omilidir. Mamlakatimiz aholisining demografik tarkibi va diniy-etnik qarashlari an'anaviy sug'urta mahsulotlariga nisbatan ma'lum darajada cheklovlarni yuzaga keltirmoqda. Takaful tizimining joriy etilishi moliya bozorida tashqarida qolib ketayotgan erkin pul mablag'larini va xususiy sektor kapitalini rasmiy iqtisodiy oborotga jalb qilish imkonini beradi.

Takaful fondlarining tabarru (ehson) va investitsiya qismlariga ajratilishi iste'molchilarda "sug'urta kompaniyasi bizning hisobimizdan boyimoqda" degan salbiy stereotipni parchalaydi va tizimning shaffofligini ta'minlaydi.

Fintex (FinTech) instrumentlari va ixtisoslashtirilgan mobil ilovalar takaful bozorini an'anaviy infratuzilma xarajatlarsiz (ofislar, agentlar tarmog'isiz) tezkor shakllantirishning eng samarali yo'lidir. Mobil ilovalar orqali ta'limiy kontentning (interaktiv vizualizatsiya va kalkulyatorlar) taqdim etilishi aholining islomiy sug'urta haqidagi xabardorlik va ishonch darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, quyidagi amaliy tavsiyalar ilgari suriladi:

1. Normativ-huquqiy bazani unifikatsiya qilish. O'zbekistonda takaful tizimini muvaffaqiyatli joriy etishning birlamchi va eng muhim sharti - milliy qonunchilik tizimini

xalqaro islomiy moliya standartlariga muvofiqlashtirgan holda unifikatsiya qilishdir. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasining „Sug'urta faoliyati to'g'risidagi“ Qonunida hamda Soliq kodeksida islomiy sug'urta munosabatlarini tartibga soluvchi huquqiy normalar va terminologik apparat mavjud emas. Shu bois, normativ-huquqiy bazaga „Takaful“, „Tabarru fondi“, „Takaful operatori“ va „Shariat nazorati kengashi“ (Shariah Supervisory Board) kabi tayanch tushunchalarni kiritish va ularning huquqiy maqomini qat'iy belgilash lozim. Agar qonunchilikka o'zgartirish kiritilmasa, ishtirokchilar tomonidan qiyinchilikka uchragan boshqa a'zolarga yordam berish (o'zaro sug'urta) maqsadida beg'araz tikilgan tabarru (ehson) badallari an'anaviy kompaniyalardagi kabi tijoriy daromad sifatida baholanishi va asossiz ravishda soliqqa tortilishi mumkin. Bu esa mahsulot tannarhini sun'iy oshirib, uning raqobatbardoshligini pasaytiradi. Takafulning rivojlanishi uchun soliq neytralitetini ta'minlash, ya'ni islomiy sug'urta mahsulotlariga an'anaviy sug'urtadan ortiqcha soliq yuki tushmasligini kafolatlash shart.

„Shariat nazorati kengashi“ muassasaning barcha operatsiyalari, investitsiya yo'nalishlari va shartnomalari islom huquqi normalariga mosligini tekshiruvchi mustaqil ichki audit organi hisoblanadi. Ushbu kengashning huquqiy maqomini va uning qarorlari kompaniya rahbariyati uchun majburiy xarakterga ega ekanligini qonun darajasida belgilash, tizimning fidutsiar mas'uliyatini (mijozlar oldidagi omonatdorlik majburiyatini) oshiradi va bozorda soxta yoki nomigagina xizmat ko'rsatuvchi tuzilmalar paydo bo'lishining oldini oladi.

2. An'anaviy kompaniyalarda „Takaful darchalari“ni ochish. O'zbekistonda islomiy sug'urta bozorini rivojlantirishning boshlang'ich bosqichida noldan boshlab mustaqil takaful kompaniyalarini tashkil etish yuqori ustav kapitali talablari, tashkiliy xarajatlar va litsenziyalash jarayonlarining murakkabligi sababli ma'lum qiyinchiliklarni tug'diradi. Shu bois, bozorni tezkor faollashtirish va kapital sig'imini optimallashtirish maqsadida amaldagi an'anaviy sug'urta kompaniyalariga o'z tarkibida shariat standartlariga (AAOIFI va IFSB) to'liq javob beradigan alohida tarkibiy tuzilmalarni - „Takaful darchalari“ni ochishga huquqiy ruxsat berish strategik ahamiyatga ega.

„Takaful darchasi“ shunchaki marketing brendi emas, balki chuqur buxgalteriya segregatsiyasini talab qiluvchi moliyaviy tizimdir. Bu modelning muvaffaqiyati uchun an'anaviy kompaniya tarkibida takaful operatsiyalaridan kelib tushadigan badallarni kompaniyaning o'z sarmoyasi va an'anaviy (foizli) faoliyatidan keladigan pul oqimlaridan mutloq mustaqil, alohida hisobraqamlarda yuritish tizimi joriy etiladi. Bu shariat talablariga muvofiq, „halol“ va „harom“ mablag'larning aralashib ketish xavfini to'liq bartaraf etadi va MHXS (IFRS 17) hisobotlarida shaffof aks etadi.

Amaldagi sug'urta kompaniyalari uzoq yillik statistik ma'lumotlar bazasiga, aktuar hisob-kitoblar va risk-menejment tajribasiga ega. „Takaful darchalari“ ushbu tayyor andarrayting modellaridan foydalangan holda, risklarni to'g'ri baholay oladi. Bu esa yangi shakllanayotgan islomiy sug'urta fondining dastlabki bosqichlardagi moliyaviy barqarorligini ta'minlaydi va kutilmagan yirik zararlar oqibatida fondning defolt holatiga (bankrotlikka) tushib qolish xavfini sug'urta portfelini diversifikatsiya qilish orqali sug'urtalaydi.

3. „Raqamli Takaful“ va mobil fintex infratuzilmasini yaratish.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida islomiy sug'urta bozorini ommalashtirishning eng samarali va transformatsion usuli - bu to'liq raqamlashtirilgan „Digital Takaful“ modelini joriy etish va ixtisoslashtirilgan mobil fintex (FinTech) infratuzilmasini yaratishdir. Takaful operatorlari tomonidan mijozlar uchun ishlab chiqiladigan maxsus mobil ilovalar va elektron platformalar nafaqat savdo vositasi, balki jamoatchilikning islom moliya tizimi haqidagi savodxonligini tizimli ravishda oshiruvchi interaktiv ekotizim vazifasini bajarishi lozim.

An'anaviy sug'urtada ham, islomiy sug'urtada ham eng katta muammolardan biri - bu kompaniya va mijoz o'rtasidagi axborot asimmetriyasidir ya'ni mijoz o'z pullari qayerga ketayotganini to'liq bilmaydi. Mobil ilovaga integratsiya qilingan interaktiv kalkulyator va shaffof modullar yordamida iste'molchi o'zi to'layotgan badalning necha foizi tabarru (ehson)

fondiga (muhtojlarga yordamga) va necha foizi investitsiya fondiga (shariatga mos aktivlarga) yo'naltirilayotganini real vaqt rejimida ko'rib turadi. Bu kabi vizual shaffoflik iste'molchida tizimga nisbatan fundamental ishonchni shakllantiradi va shubhalarni bartaraf etadi.

Tadqiqot doirasida ilgari surilgan H4 gipotezasiga muvofiq, mobil ilovalardan foydalanish O'zbekiston aholisi orasida takaful haqidagi bilim va tushunchani sezilarli darajada oshiradi. Smartfonlarning mamlakatimizda ommaviylashgani va aholining yosh tarkibi raqamli mahsulotlarni tez qabul qilishga zamin yaratadi. Mobil platformalar orqali taqdim etiladigan qisqa va interaktiv elektron ta'lim modullari, viktorinalar va infografikalar murakkab shariat terminlarini (Vakala, Mudaraba, Garar) keng xalq ommasiga va chekka hududlar aholisiga sodda tillarda yetkazib beradi.

Raqamli platformalar sug'urta agentlari tarmoqlariga to'lanadigan yuqori komissiya to'lovlarini va qog'ozbozlik bilan bog'liq operatsion xarajatlarni deyarli nolga tushiradi. Xarajatlarning kamayishi hisobiga takaful operatorlari o'z xizmat ko'rsatish haqini pasaytirish imkoniga ega bo'ladi. Bu esa islomiy sug'urta mahsulotlarining yakuniy narxini arzonlashtirib, uning an'anaviy sug'urta bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlaydi va bozorga tezkor kirib borishini kafolatlaydi.

4. Xalqaro moliyaviy hisobot standartlarini (MHXS/IFRS) moslashtirish.

O'zbekiston moliya bozorini xalqaro darajaga olib chiqish, xorijiy investorlar ishonchini qozonish va raqamli moliya tizimida hisob-kitoblarning aniqligini ta'minlash uchun huquqiy-buxgalterik poydevor hisoblanadi. O'zbekiston kontekstida barcha sug'urta kompaniyalari MHXS (IFRS) tizimiga o'tgani ushbu taklifning dolzarbligini yanada oshiradi.

O'zbekistonda takaful bozorining shaffofligi va xalqaro miqyosda tan olinishini ta'minlashning fundamental mexanizmi - Islomiy moliya muassasalari uchun buxgalteriya hisobi va audit tashkiloti (AAOIFI) hamda Islomiy moliya xizmatlari kengashi (IFSB) standartlarini milliy buxgalteriya hisobi tizimiga (MHXS asosida) integratsiya qilishdir. Takaful kompaniyalarining hisobotlari ham shariat qoidalariga, ham xalqaro moliyaviy standartlarga mos kelishi moliya bozorini tartibga soluvchi organlar va auditorlik tashkilotlari uchun yagona va shaffof tahlil muhitini yaratadi.

An'anaviy sug'urtada barcha tushumlar kompaniyaning yagona balansida aks etadi va uning xususiy mulki hisoblanadi. Takaful tizimida esa aksiyadorlar kapitali va ishtirokchilar sug'urta fondi buxgalteriya jihatidan mutlaqo ajratilgan ikki alohida subyekti sifatida yuritilishi shart. AAOIFI standartlarini milliy hisob tizimiga moslashtirish orqali ushbu ikki fondning aktivlari, majburiyatlari, daromad va xarajatlarini alohida hisobvaraqlarda yuritish hamda hisobotlarda mustaqil aks ettirish mexanizmi huquqiy-buxgalterik asosga ega bo'ladi.

Bugungi kunda xalqaro sug'urta bozorida qo'llaniladigan IFRS 17 standarti sug'urta shartnomalaridan keladigan majburiyatlarni diskontlash va xizmat ko'rsatish marjasini (CSM) aniqlashni talab qiladi. Biroq, IFRS 17 o'zaro yordamga asoslangan Tabarru fondining o'ziga xos tijoriy foyda ko'rmaydigan tabiatini to'liq qamrab olmaydi. AAOIFI standartlarining integratsiyasi sug'urta majburiyatlarini shariat tamoyillariga zid bo'lmagan holda baholash, ortiqcha mablag'ni ishtirokchilar o'rtasida to'g'ri taqsimlash va hisobotlarda ifodalashdagi uslubiy nomuvofiqliklarni bartaraf etadi.

5. Shariatga mos keluvchi investitsiya instrumentlarini (Sukuk) chiqarish.

Takaful tizimining an'anaviy sug'urtadan farqli o'laroq, eng murakkab va tizimli jihati - bu jamg'arilgan bo'sh pul mablag'larini shariat tamoyillariga (riba, garar va harom tarmoqlardan xoli ravishda) muvofiq joylashtirish mexanizmidir. Takaful fondlarining, ayniqsa, uzoq muddatli uzoq muddatli hayot sug'urtasi jamg'armalarining moliyaviy barqarorligi va likvidligini ta'minlash uchun milliy moliya bozorida islomiy qimmatli qog'ozlar - Sukuk (islomiy obligatsiyalar) emissiyasini yo'lga qo'yish hamda halol investitsiya fondlarini tashkil etish strategik zaruriyat hisoblanadi.

Sug'urta portfelining tabiati shuni talab qiladiki, kutilmagan yirik zararlar (da'volar) yuzaga kelganda, kompaniya mijozlarga to'lovlarni tezkor amalga oshirishi lozim. An'anaviy

sug'urtachilar bo'sh mablag'larini yuqori likvidli foizli bank depozitlariga yoki davlat obligatsiyalariga joylashtiradilar. Takaful fondlariga esa foiz beruvchi instrumentlar taqiqlanganligi sababli, milliy bozorda muqobil vositalar bo'lmasa, ular "o'lik kapital" yoki yuqori riskli ko'chmas mulkka bog'lanib qolishadi. Sukuk emissiyasining yo'lga qo'yilishi takaful operatorlariga o'z aktivlari va majburiyatlarini muddat hamda likvidlilik bo'yicha muvozanatlash imkonini beradi va fondning defolt riskini minimallashtiradi.

Sukuk – bu an'anaviy obligatsiyalar kabi qarz majburiyati emas, balki real aktiv (infratuzilma, zavod, energiya ob'ektlari) ustidagi egalik huquqidir (masalan, Sukuk al-Ijarax yoki Sukuk al-Musharakax). Takaful fondlarining uzoq muddatli investitsiya resurslarini davlat va xususiy sektor tomonidan chiqarilgan Sukuklar orqali yirik infratuzilmaviy va ekologik loyihalarga yo'naltirilishi mamlakat iqtisodiyotining real sektoriga investitsiya oqimini ko'paytiradi. Bu esa dissertatsiya mavzuingizning asosiy gipotezasini – ya'ni, islomiy hayot sug'urtasi jamg'armalari iqtisodiyotning uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ijobiy ta'sir ko'rsatishini empirik va nazariy jihatdan isbotlaydi.

Adabiyotlar / Jumepamypa / Reference:

Alimov Sh. (2026) "Takoful sug'urta bozorining me'yoriy-huquqiy asoslari" maqola "Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil" ilmiy elektron jurnal, 37-b.

Farmon (2022) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. 947 "RAQAMLI IQTISODIYOT" ILMIY-ELEKTRON JURNALI | 15-SON | 2026 WWW.INFOCOM.UZ.

Laura Maria Franciosi (2025) *Islamic Finance and Sustainable Development: Key Ethical Features and Proactive Initiatives Promoting Financial Inclusion*. Published: 31.07.2025 30-47-b.

Muhammad Ayub (2015) "Understanding Islamic Finance". Wiley Finance Series. avgust 544-bet.

Qaror (2019) O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 3-iyuldagi "O'zbekiston Respublikasining moliya tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4385-son Qarori.

Qonun (2023) O'zbekiston Respublikasining "Islomiy moliya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni loyihasi. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki.

Soliyev D.J. (2026) "O'zbekistonda islomiy moliya munosabatlarini joriy etish:muammo va yechimlar". "Raqqamli Iqtisodiyot" ilmiy elektron jurnali. 937-947 b.